

Miejsce doktoranta w społeczności akademickiej

dr hab. Agnieszka Ziótkowska, prof. UŚ

Nowe spojrzenie na doktoranta po reformie

Doktoranci nie są już tylko "studentami III stopnia", ale stanowią **pełnoprawny i odrębny filar** wspólnoty akademickiej, znajdujący się na pograniczu statusu studenta i pracownika naukowego.

Doktoranci w ujęciu statystycznym

Rok akad. 2017/2018 - ok. 40-41 tys. osób

Zgodnie z najnowszymi danymi GUS za rok akademicki 2024/2025, łączna liczba doktorantów w Polsce wynosi około 20 tysięcy osób.

W ogólnej populacji doktorantów kobiety stanowią większość (ok. 51-52%). Jest to spójne z ogólnym trendem w szkolnictwie wyższym w Polsce.

Formy partycypacji doktorantów

Prawa wyborcze i reprezentacja: Doktorantom przysługuje **czynne i bierne prawo wyborcze** w uczelni. Wybierają swoich przedstawicieli do **Senatu Uczelni** (w tym do 20% składu- wraz ze studentami) oraz do innych organów kolegialnych (np. Rada Szkoły Doktorskiej).

Samorządność: Doktoranci mają prawo do zrzeszania się w organizacjach doktoranckich i posiadają Samorząd Doktorantów, który jest oficjalnym przedstawicielem tej grupy.

- **Wpływ na osoby funkcyjne na uczelni:** Powołanie osoby do pełnienia funkcji kierowniczej, do której zakresu obowiązków należą sprawy doktorantów, wymaga uzgodnienia z samorządem doktorantów.
- **Powołanie Rzecznika Praw Doktoranta / Kierowników:** Powołanie osoby do pełnienia funkcji kierowniczej (np. prorektora, dyrektora w szkole doktorskiej), do której zakresu obowiązków należą sprawy doktorantów, wymaga uzgodnienia z Samorządem Doktorantów (art. 23 ust. 5 pswn).

Podstawowy obowiązek doktoranta

Obowiązek badawczy:

Podstawowym zadaniem doktoranta jest **realizacja Indywidualnego Planu Badawczego (IPB)**,
prowadzenie badań naukowych oraz (jeżeli przewidziano) uczestnictwo w zajęciach dydaktycznych/praktykach zawodowych (maks. 60 godzin rocznie – art.201 ust. 5 psw).

Ważne uprawnienia

Legitymacja: Otrzymują elektroniczną legitymację doktoranta, która uprawnia ich (do 35. roku życia) do korzystania z ulg i zniżek (np. w komunikacji publicznej, jeśli jest to określone w uchwałach samorządowych).

Problemy współczesnych doktorantów

Krótki okres stypendium: Stypendium jest przyznawane na maksymalnie 4 lata. Brak finansowania po tym okresie, zwłaszcza gdy praca badawcza się przedłuża, stanowi poważny problem.

Perspektywy zatrudnienia: często brak a jeżeli już to problemem jest wynagrodzenie

- **Biurokracja:** Złożoność wymagań (IPB, sprawozdania roczne, zaliczenia), obok prowadzonych badań, jest czasochłonna i bywa demotywująca.
- **Brak wsparcia formalnego:** Problemy we współpracy z promotorem (np. brak czasu, odmienne wizje pracy, opóźnienia w opiniowaniu) są jedną z najczęstszych przyczyn braku postępów, a zmiana promotora jest procedurą trudną(choć nie koniecznie z formalnego punktu widzenia) i obciążoną piętnem.

Dobre strony bycia doktorantem

- Fakt objęcia stypendium **ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym** (art.6 ust.1 pkt 7b ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)
- Okres kształcenia w szkole doktorskiej (nie dłuższy niż 4 lata) zalicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze, pod warunkiem uzyskania stopnia doktora w wyniku ukończenia tej szkoły (art. 208 pswn)
- Integracja z nauką i środowiskiem badawczym. Możliwość wyjazdów w ramach programu kształcenia (np. Erasmus+, staże badawcze) poszerza horyzonty i buduje sieć kontaktów naukowych.

O kłopotach uczelni z doktorantami uwag kilka...

- **Obciążenie promotorów:**
Promotorzy zgłaszają, że nowa rola wymaga więcej formalności administracyjnych i raportowania. Problematiczne jest także zapewnienie odpowiedniej liczby doświadczonych promotorów dla wszystkich doktorantów.
- **Rotacja i rezygnacje (problem drop out) :** Rezygnacje doktorantów, zwłaszcza po pierwszym roku, generują nieefektywność w zarządzaniu programem kształcenia i planowaniu pracy promotorów.

- **Trudności w zarządzaniu konfliktami:** Konflikty na linii **doktorant-promotor** bywają trudne do rozwiązania, a procedury ich mediacji i zmiany promotora są często czasochłonne i skomplikowane, obciążając dyrektorów szkół doktorskich.
- **Etyka badań:** Uczelnie muszą coraz częściej monitorować i reagować na przypadki naruszenia zasad **etyki badań** oraz plagiatu w pracach i publikacjach doktorantów.

- **Odpowiedzialność dyscyplinarna:** Doktorant ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną przed komisją dyscyplinarną za naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz czyny uchybiające godności doktoranta

Doktorant wobec społeczności akademickiej

- Doktorant ma obowiązek z należytych **szacunkiem** i powagą odnosić się do pracowników naukowych, studentów oraz innych członków społeczności akademickiej, przestrzegając zasad dobrego wychowania.
- Zobowiązanie do wspierania kultury otwartości i **przeciwdziałania wszelkim formom wykluczenia, uprzedzeń i dyskryminacji** (ze względu na kolor skóry, pochodzenie, płeć, wiek, itp.).

- Obowiązek godnego reprezentowania uczelni na zewnątrz oraz aktywnego uczestnictwa w życiu wspólnoty akademickiej.
- Niewykorzystywanie powiązań rodzinnych lub bliskich relacji w celu osiągnięcia korzyści zawodowych lub materialnych.

Względem studentów

Obowiązek sprawiedliwej i obiektywnej oceny wiedzy studentów, z zastosowaniem jawnego i jednolitego systemu oceniania.

Zobowiązanie do wspierania rozwoju naukowego, kompetencyjnego i osobistego studentów, a także do udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej.

Odpowiedzialne tworzenie i wykorzystywanie materiałów dydaktycznych z poszanowaniem praw autorskich.

Względem innych doktorantów

Solidarność, szacunek i uznanie dla ich pracy naukowej. Obowiązek współpracy i pomocy na rzecz samorządu doktorantów oraz aktywne przeciwdziałanie nieetycznym zachowaniom innych doktorantów.

Rozwój naukowy

Obowiązek rzetelnej i sumiennej pracy nad podnoszeniem swoich kwalifikacji, ciągłego pogłębiania wiedzy oraz dążenia do rozwoju naukowego (np. poprzez udział w konferencjach, seminariach, szkoleniach etc.).

Prawny elementarz doktoranta

- Pswn
- Ślubowanie
- Kodeks etyki doktoranta (np. Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, UMCS, Politechnika Białostocka)
- Przepisy wewnętrzuczelniane (głównie regulaminy i zarządzenia)

Oczekiwania doktorantów- kierunki zmian wzmacniające więzi ze społecznością akademicką

- Wprowadzenie bardziej rygorystycznych kryteriów dla promotorów (np. ograniczenie liczby doktorantów), co ma zwiększyć ich zaangażowanie i jakość opieki.
- Przejścia od modelu nauczania do wzajemnego partnerstwa badawczego z promotorem, gdzie pomysły doktoranta są doceniane i aktywnie włączane w projekt.

- Skuteczne egzekwowanie norm etycznych i procedur, zwłaszcza w relacji z promotorem i innymi pracownikami, aby budować kulturę wzajemnego szacunku i równości.
- Usprawnienia ścieżek kariery po obronie doktoratu.
- Wysokość stypendium powinna gwarantować godne warunki życia i pozwalać w pełni poświęcić się pracy naukowej, bez konieczności podejmowania dodatkowej pracy zarobkowej (często niezwiązanej z dyscypliną).

zatrudnianie w ramach
grantów i projektów
badawczych (np. NCN,
NCBR), a nie tylko stypendium
- wzmocnienie pozycji w
zespołe badawczym.

Granty wewnętrzne – np. na
zakup sprzętu czy publikacje,
co sprzyja autonomii
badawczej doktoranta.

Obiecana literatura

- Nt. zawieszenia w prawach przez rektora
- Ziółkowska A. Zaskarżalność rozstrzygnięć rektora o zawieszeniu studenta w prawach. Ius Novum. 2022;16:152–169

Publikacja – Zaskarżalność rozstrzygnięć rektora o zawieszeniu studenta w prawach – Uniwersytet Śląski